

Ferran Soldevila i la historiografia catalana del seu temps (1894-1971)¹

Enric Pujol Casademont
 Rocabertí, 29. 17600 Figueres
 epujolc@mentamail.net

La present tesi doctoral volia assolir un objectiu doble. D'una banda, dilucidar el lloc que Ferran Soldevila ocupa en la historiografia catalana contemporània i, de l'altra, oferir una primera visió de conjunt del panorama historiogràfic català de bona part del segle xx. Es partí d'una idea central subjacent: que la historiografia catalana contemporània era equiparable a les més desenvolupades d'Europa (i del món) i que l'aportació historiogràfica soldeviliana (per la seva importància) era una prova feaent de la maduresa assolida. Així, la investigació va prendre una doble direcció. Una d'«interna» en relació amb el personatge estudiat, d'aprofundiment de l'obra i del seu autor (fins arribar als aspectes més íntims) i una altra d'«externa», per tal de veure quins eren els altres historiadors destacats en cada etapa del període considerat (i quin contacte mantingueren amb ell), quins corrents historiogràfics organitzats existiren a cada moment i quina relació es podia establir entre el desenvolupament global de la disciplina i els esdeveniments històrics principals del segle xx català. La primera direcció comportava una recerca bàsicament heurística (d'acord amb la seva accepció tradicional), d'exploració de noves fonts per tal de dilucidar els aspectes foscos i desconeguts del personatge i la seva obra. La segona suposava un esforç de síntesi i a la vegada d'investigació (atesa la precarietat dels estudis existents sobre el tema), per tal de posar els fonaments d'una història de la historiografia catalana contemporània que mai abans no havia estat abordada de manera sistemàtica. Una direcció i l'altra han estat complementàries, ja que la figura de F. Soldevila s'ha convertit en una mena de fil conductor de l'evolució d'una disciplina (la historiografia) i d'una època històrica. En el propòsit de donar una visió global de la història de la historiografia catalana, el «cas» de F. Soldevila era especialment adient per diferents circumstàncies. D'entrada, per la seva llarga trajectòria vital (1894-1971), que va recórrer gairebé tota la centúria (o, com a mínim, els seus moments més significatius). Però també perquè ell va ésser al mateix temps un dels historiadors més destacats de la seva època i un dels més oberts a les influències innovadores aparegudes en cada moment. Aquesta perme-

1. Tesi doctoral dirigida pel Dr. Antoni Simon Tarrés, Departament d'Història Moderna i Contemporània, Facultat de Lletres, Universitat Autònoma de Barcelona, 2000, 1.252 p. Actualment es prepara, per part del mateix centre universitari, la seva edició electrònica.

abilitat féu que la seva producció històrica registrés les principals evolucions que experimentà la historiografia i el conjunt de la cultura catalana del seu segle. Així doncs, a partir de l'anàlisi minuciosa de la seva trajectòria personal i professional podia sorgir un primer esquema de l'evolució historiogràfica general que servís d'orientació per a futurs treballs. En què s'ha basat aquest primer esquema general? Bàsicament s'ha seguit el procés institucionalitzador politicocultural contemporani, ja que ens permet establir unes perioditzacions vàlides per al conjunt de la cultura catalana (i, naturalment, per a la historiografia). La primera concreció institucional de caire polític fou la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923), que possibilità el que Joan Fuster definí com a període constituent de la cultura catalana moderna i que, en l'àmbit històric, es concretà amb la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans (1907), uns quants anys abans de la constitució oficial del mateix govern mancomunal (que aleshores ja existia, però, com a projecte polític). Aquest procés de normalització cultural i política «mancomunitari» es veié interromput amb l'adveniment de la primera dictadura militar espanyola del segle, la del general Primo de Rivera (1923-1930), ja que era vist com un perill que calia reprimir. El segon moment institucionalitzador fou possible gràcies a la proclamació de la República catalana (1931) i a la formació, seguidament, d'una Generalitat republicana (1931-1939), amb més atribucions que la Mancomunitat, però de la qual n'era en part hereva. La guerra civil (1936-1939) i el triomf franquista el frustraren i d'ençà d'aleshores la historiografia i el conjunt de la cultura catalana va haver de resistir l'embat genocida de la dictadura del general Franco (1939-1975). La tercera fase institucionalitzadora, amb governs autonòmics per a tots els territoris catalans de l'Estat espanyol (per primera vegada d'ençà del segle XVIII), no fou possible fins després de la mort del dictador (un període que Ferran Soldevila ja no va poder veure perquè morí el 1971) i que, per tant, no és analitzat en aquesta tesi². La participació d'uns determinats sectors del col·lectiu d'historiadors en cadascun d'aquests diferents moments institucionalitzadors determinà la seva posició hegemònica en el si del món historiogràfic i comportà que la visió històrica que ells defensaven esdevingués la dominant (òbviament perquè responia mínimament als interessos dels qui aleshores ostentaven el poder autòcton). Aquesta situació de preeminència és especialment clara en el cas dels historiadors noucentistes (durant el període mancomunal i l'etapa immediatament precedent), en el dels republicans d'esquerra (durant l'etapa republicana) i en el dels del bloc anti-feixista (durant la guerra civil), perquè la institucionalització política i cultural autòctona d'aleshores va incidir clarament en el conjunt social³. No és tan clara en els de la llarga etapa franquista, puix que no tan sols desaparegué tota mena de govern propi, sinó que les principals institucions de caràcter cultural visqueren una situació precària, sense finançament ni reconeixement públic. Tanmateix, sí que

2. Tanmateix, l'he pogut analitzar de manera molt general (a partir del debat sobre l'anomenada «crisi de la historiografia catalana» dels anys vuitanta) en el llibre *El descrèdit de la història*. Girona: Llibres del Segle, 1993.
3. Sobre els dos primers grups, vegeu els meus articles «La historiografia noucentista. Assaig de definició». *El contemporani*, núm 14 (gener-abril 1998) i «Els historiadors republicans d'esquerra. L'equip intel·lectual de la Generalitat republicana». *El contemporani*, núm 18 (maig-agost 1999).

existí un domini creixent del que en podríem dir «front antifranquista», que possibilità la connexió (per més precària i/o «mítica» que fos) amb la tradició historiogràfica d'avantguerra. Naturalment, el fet que un determinat corrent esdevingués hegemònic en un moment determinat no vol dir que fos «l'únic» existent aleshores. La Catalunya del segle XX era ja, gràcies a l'avenç economicosocial assolit, una realitat complexa, comparable a les més desenvolupades del món, cosa que comportà que en l'àmbit intel·lectual i historiogràfic hi arribessin i hi arressin (ja d'ençà del començament de segle) pràcticament tots els corrents més influents d'Europa: de les teories cícliques d'Oswald Spengler a la visió històrica marxista, per posar només dos pols del ventall historiogràfic del període d'avantguerra. I aquesta pluralitat de tendències es convertí en un dels principals indicadors de la modernitat de la historiografia catalana contemporània. Aquesta visió, ara exposada molt esquemàticament, que lliga historiografia i institucionalització política i cultural ha d'ésser presa com una guia merament indicativa que ens permeti establir unes agrupacions i unes jerarquies determinades d'un període concret, però no com un esquema de categories inamovibles. Precisament s'ha volgut aplicar en l'anàlisi d'un «cas» concret (el de Ferran Soldevila) per evitar una interpretació excessivament mecànica o dogmàtica. Així, Ferran Soldevila va pertànyer a diferents corrents al llarg de la seva trajectòria. Format en el noucentisme, féu part de l'oposició cultural a la dictadura primoriverista, fou un destacat representant dels historiadors republicans d'esquerra que donaren un decidit suport a la Generalitat republicana (fins i tot en els moments més difícils de la revolució i la guerra) i s'integrà en la resistència cultural antifranquista. Rebé diverses influències, tant d'historiadors catalans com foranis, ja en la seva primera etapa formativa, assumí la tradició historiogràfica autòctona i al mateix temps va estar obert als successius corrents innovadors apareguts en el seu segle, i, sobretot, fou capaç d'elaborar, amb tot aquest bagatge, una proposta historiogràfica personal que encara avui constitueix un referent ineludible per a les generacions actuals, atesa la seva condició de clàssic contemporani.